

تاریخ دریافت مقاله: ۸۱/۹/۱۰

بررسی مقاله: ۸۱/۱۲/۲۵

پذیرش مقاله: ۸۲/۶/۳۰

مجله علوم تربیتی و روانشناسی

دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۱

دوره سوم، سال نهم، شماره‌های ۳ و ۴

ص: ۱۴۸-۱۲۷

بررسی میزان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاههای شهید چمران و علوم پزشکی اهواز از مجلات خارجی رشته تخصصی آنان و از طرح تأمین مدرک و بررسی میزان، علل و مشکلات استفاده آنان از مجلات خارجی رشته تخصصی در خارج از دانشگاه

دکتر زاهد بیگدلی *

الهام جمشیدی پور **

چکیده

هدف تحقیق حاضر بررسی میزان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاههای شهید چمران و علوم پزشکی اهواز از مجله‌های خارجی رشته تخصصی خود موجود در دانشگاههای مربوط و همچنین بررسی میزان و علل استفاده آنان از مجله‌های مورد نظر موجود در سایر دانشگاهها و کتابخانه‌ها می‌باشد. ضمناً هدف دیگر این تحقیق تعیین مشکلاتی است که دانشجویان مورد مطالعه در دسترسی و تهیه مقالات علمی خارجی رشته تخصصی خود با آنها مواجه هستند. نمونه مورد مطالعه در این پژوهش شامل ۳۶ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید چمران و ۳۲ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی اهواز می‌باشد که به طور تصادفی انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای حاوی دو نوع پرسشهای با پاسخهای بلی/خیر بود. بر اساس نتایج به دست آمده نبود منابع چاپی کافی در کتابخانه‌های دانشکده‌ای، نبود امکانات کامپیوتری مناسب در کتابخانه‌های دانشکده‌ای، نبود چکیده نامه‌ها و نمایه نامه‌های منابع، کمبود وقت، آگاهی نداشتن از چگونگی دستیابی به منابع، عدم دستیابی به مواد کتابخانه به دلیل مقررات کتابخانه و عدم توانایی در استفاده از امکانات موجود به ترتیب مهمترین مشکلات دانشجویان در دستیابی به اطلاعات مورد نیاز آنها گزارش شده است. ضمناً اکثر دانشجویان هر دو دانشگاه از طرح تأمین مدرک استفاده نمی‌کنند.

کلید واژگان: دانشجویان تحصیلات تکمیلی، مشکلات دسترسی به مقالات علمی، دانشگاه شهید چمران، دانشگاه علوم پزشکی اهواز، مجلات علمی، طرح تأمین مدرک

* عضو هیأت علمی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز

** کارشناس ارشد رشته کتابداری

مقدمه

پیشرفت هر علمی بر پایه تجربه و تحقیق بنیان نهاده شده است و در این جریان کتابخانه‌ها به عنوان محل انتخاب، دریافت، نگهداری و طبقه‌بندی آثار و اسناد علمی نقش مهمی را ایفا می‌کنند و کتابخانه‌های دانشگاهی به عنوان یکی از ارکان مهم تحقیق و پژوهش جایگاه ویژه‌ای دارند.

امروزه با توجه به افزایش سریع و سرسام‌آور تولید آثار و نوشته‌های علمی، شمار مقالات علمی رقمی نجومی را نشان می‌دهد. از طرفی نیز مشکلات تهیه مجلات علمی و دسترسی به اطلاعات، بازیابی و بهره‌گیری از اطلاعات در کتابخانه‌ها همواره مانع مهمی در جهت همگامی با دنیای علم بوده است.

دانشگاه‌های ایران از جمله دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی اهواز هر ساله مبلغ هنگفتی بابت اشتراک مجلات علمی خارجی به صورت چاپی و الکترونیکی هزینه می‌کنند. تجربه نشان داده است با توجه به مسائل اقتصادی کشور و سیاستهای دولت تأمین ارز مورد نیاز دانشگاهها همیشه از جمله مسائل پر دردسر مدیران مربوط در دانشگاهها بوده است. از سوی دیگر، یکی از اهداف تأمین چنین مجموعه‌هایی فراهم آوردن زمینه

مناسب برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی به منظور دسترسی به آخرین اطلاعات تخصصی جهت ارتقاء سطح علمی آنان و غنای پایان‌نامه‌ها می‌باشد. در همین ارتباط و در راستای صرفه‌جویی ارزی در کشور، از سال ۱۳۷۷ تصمیم گرفته شد که کتابخانه‌های دانشگاه‌های تربیت مدرس، تهران و کتابخانه منطقه‌ای شیراز نشریات علمی خارجی مهم مورد نیاز دانشجویان و پژوهشگران را تهیه و فقط فهرست نشریات و عناوین مقاله‌ها را به صورت چاپی یا لوح فشرده در اختیار کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های سراسر کشور قرار دهند. دانشجویان می‌توانند با مراجعه به فهرست مذکور و از طریق کتابخانه مرکزی دانشگاه محل تحصیل خود مقاله‌های مورد نیاز خویش را سفارش دهند.

لیکن پژوهشگران حاضر سعی دارند دریابند: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های مورد مطالعه چقدر از مجلات خارجی رشته تخصصی خود که توسط کتابخانه‌های دانشگاه تهیه می‌شود استفاده می‌کنند؟ آنها چقدر به منابع خارج از دانشگاه خود متکی هستند؟ میزان آگاهی و استفاده دانشجویان از طرح تأمین مدرک چقدر است؟ و اصولاً در دسترسی به مجلات علمی خارجی با چه مسائل و مشکلاتی

مواجه هستند؟

دانشجویان عنوان شده است.

پیشینه تحقیق در سایر کشورهای جهان

اف. پی ابی فارین و تی اگون بکان^۱ (۱۹۹۳) تحقیقی در زمینه نشریات در نیجریه انجام دادند. طبق تحقیق به عمل آمده نامنظم بودن نشریات علمی باعث مراجعه کم به این گونه نشریات شده است.

نازان اوزنک اوچاک واس. سراپ قریان اغلو^۲ (۱۹۹۸) در مقاله‌ای تحت عنوان "نیازهای اطلاعاتی و رفتارهای اطلاع‌یابی محققان در یکی از دانشگاه‌های ترکیه به این نتیجه رسیدند که دانشمندان علوم اجتماعی کمتر با نظام‌های بازیابی اطلاعات الکترونیکی آشنایی دارند و این خود مانعی در یافتن اطلاعات مورد نیاز آنهاست. تامارامیلر^۳ (۱۹۹۸) از دانشگاه تنسی^۴ تحقیقی در زمینه مشکلات دانشجویان در دسترسی به مجموعه نشریات و کتب کتابخانه به عمل آورد. در این تحقیق ضعف مجموعه مجلات علمی، قطع اشتراک بسیاری از مجلات علمی مهم، کم شدن برخی مجله‌های علمی، عدم هماهنگی بین نشریات و کتب موجود در مجموعه، عدم هماهنگی در شیوه‌های مختلف نگهداری مجله‌ها و کامل نبودن مجموعه برخی مجله‌های علمی از مشکلات اصلی

در سال ۱۹۹۹ کتابخانه آریزونا^۵ تحقیق جامعی در زمینه مشکلات دانشجویان در استفاده از خدمات گوناگون کتابخانه به عمل آورد. در این تحقیق مشکلات مشاهده شده عبارت بودند از: عدم امکان دسترسی به مجله‌های علمی قدیمی و جدید به صورت چاپی و الکترونیکی، کامل نبودن مجموعه مجلات دریافتی، عدم وجود سیاهه مجلات کتابخانه و نمایه پیوسته‌ای^۶ از مقالات و مجله‌های علمی، عدم وجود سیستم‌های پیشرفته جهت ترجمه متون غیرانگلیسی و عدم ارتباط با پایگاه‌های اطلاعاتی مهم.

در سال ۲۰۰۰ نیز کتابخانه هاگرتی^۷ در دانشگاه درکسل^۸ تحقیقی در زمینه مشکلات دانشجویان در استفاده از خدمات کتابخانه به عمل آورد. بر اساس این تحقیق، کند بودن امانت بین کتابخانه‌ای، کوتاه بودن ساعات کار کتابخانه، عدم اطلاع برخی کتابداران از منابع و چگونگی استفاده از منابع، هزینه بالای تکثیر،

- 1- F.P. Abifarín & T. Agunbekun
- 2- Nazan Ozenc Ucak and S. Serap Kurbanoglu
- 3- Tamara Miller
- 4- University of Tennessee
- 5- Arizona Library
- 6- On- line
- 7- Hagerty
- 8- Drexel

ناکافی بودن و محدود بودن تعداد عناوین مجلات علمی، محدود بودن پایگاههای اطلاعاتی در برخی زمینهها، عدم امکان دسترسی به برخی پایگاههای اطلاعاتی و مشکلات دسترسی و استفاده از اطلاعات پایگاههای دیگر مانند قطع شدن خط ارتباطی در حین جستجو و عدم آشنایی دانشجویان با شیوههای مختلف جستجو از مشکلات مهم دانشجویان می باشد.

پیشینه تحقیق در ایران

صمیمی (۱۳۵۵) در تحقیق خود که در زمینه حدود استفاده محققان دانشگاهی ایرانی از مواد کتابخانه‌ای و ارتباط بین محققان و استفاده آنها از کتابخانه‌ها انجام داد به این نتیجه رسید که ضعف کتابخانه‌های دانشکده‌ای، مانع بزرگی در جهت پیشرفت محققان و استفاده از کتابخانه‌ها می باشد.

آرایی، اردکانی (۱۳۵۵) در مقاله‌ای تحت عنوان "مسائل مربوط به نشریات ادواری"، عدم دسترسی به افراد متخصص جهت انتخاب نشریات تخصصی، کمبود بودجه و کمبود کتابداران متخصص جهت ارائه خدمات را از جمله مشکلات اصلی دسترسی و استفاده از مجلات علمی می داند.

دانشی (۱۳۵۵) در مقاله‌ای تحت عنوان

اریک کامپورت^۱ (۲۰۰۰) تحقیق در دانشگاه مک مستر^۲ جهت بررسی منابع الکترونیکی انجام داد. طبق این تحقیق مهمترین نیازهای دانشجویان تمرکز و افزایش اشتراک مجلات الکترونیکی، آگاهی رسانی جهت استفاده بهتر از منابع الکترونیکی، از بین بردن مشکلات دسترسی به شبکه "وب"، ایجاد یک سیستم ارتباطی مکان یاب جهت یافتن مجلات علمی قدیمی، افزایش دانش کتابداران در ارائه خدمات الکترونیکی، تهیه امکانات بیشتر و تسهیل در استفاده از امکانات موجود، عنوان شده است.

بالاخره در سال ۲۰۰۱ در دانشگاه ایندیانا^۳ تحقیقی در زمینه مشکلات دانشجویان در استفاده از خدمات کتابخانه به عمل آمد. طبق تحقیق این دانشگاه اضافه کردن مجلات الکترونیکی به مجموعه کتابخانه و حذف مجلات چاپی در صورت وجود متن کامل این

1- Eric Comport

2- McMaster University

3- Indiana University

مشکلات بازبایی اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی مهمترین مشکل دسترسی به منابع اطلاعات داخلی را عدم وجود ابزارهای بازبایی و مهمترین مشکلات دسترسی به منابع اطلاعاتی خارجی را نداشتن کتابدار متخصص موضوعی، آشنا نبودن محققان با ابزارهای بازبایی اطلاعات و نداشتن فرصت کافی از جانب محققان می‌داند.

زندیان (۱۳۷۲) در تحقیقی که در مورد سه دانشگاه ایران انجام داد به این نتیجه رسید که تنها ۳۰٪ از کتابداران و ۴۱٪ از اساتید با دیسکهای فشرده آشنایی دارند و تنها ۷٪ از استادانی که با دیسک فشرده آشنایی دارند از آنها استفاده می‌کنند. همچنین بر اساس این تحقیق ۴۳٪ از دانشگاه‌هایی که از دیسک فشرده استفاده نمی‌کنند علت آن را کمبود بودجه ذکر کرده‌اند.

ملکی نوجه‌دهی (۱۳۷۳) در پژوهشی که در دانشگاه شهید بهشتی انجام داد به این نتیجه رسید که میزان روزآمد بودن نشریات، توان کتابخانه‌ها در ارتقاء سطح علمی دانشجویان، تهیه کتب مورد نیاز و امکانات نسخه برداری از طریق فتوکپی رضایت خاطر دانشجویان را به همراه نداشته است.

نتایج پژوهش صمدی (۱۳۷۶) در دانشگاه تبریز نشان داد که مهمترین دلایل عدم دستیابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی به منابع اطلاعاتی و مرجع به ترتیب عبارت بود از: عدم آگاهی از وجود منابع ۴۰٪، عدم همکاری کتابداران ۳۲٪، مشغله کاری و کمبود وقت ۲۹٪، کمبود منابع مورد نیاز به زبان فارسی ۲۴٪ و ساعات کار محدود کتابخانه ۱۸٪.

صیامیان (۱۳۷۶) در مطالعه‌ای که در دانشگاه ساری انجام داد به این نتیجه رسید که بیش از ۵۶٪ اعضای هیأت علمی جدیدترین نشریه رشته‌شان را مورد مطالعه قرار نمی‌دهند. همچنین کمبود وقت و نبود منابع کافی در کتابخانه مهمترین مشکلات اطلاع‌یابی آنها عنوان شده است.

نتایج تحقیق مکی‌زاده (۱۳۷۶) در دانشگاه شیراز نشان داد که نامنظم بودن نشریات علمی، کمبود منابع نسبت به دانشجویان، روز آمد نبودن نشریات، مشکلات نسخه برداری، محدودیت وقت و اشتغال زیاد محققان و عدم آگاهی از وجود منابع مهمترین مشکلات محققان در استفاده از منابع کتابخانه‌ای می‌باشد.

حیاتی و تصویری قمصری (۱۳۷۸) در بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران به این نتیجه رسیدند که مهمترین عوامل عدم دسترسی آسان به اطلاعات مورد نیاز آنها به ترتیب اولویت عبارتند از: محدود بودن

مشکلات بازبایی اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی مهمترین مشکل دسترسی به منابع اطلاعات داخلی را عدم وجود ابزارهای بازبایی و مهمترین مشکلات دسترسی به منابع اطلاعاتی خارجی را نداشتن کتابدار متخصص موضوعی، آشنا نبودن محققان با ابزارهای بازبایی اطلاعات و نداشتن فرصت کافی از جانب محققان می‌داند.

زندیان (۱۳۷۲) در تحقیقی که در مورد سه دانشگاه ایران انجام داد به این نتیجه رسید که تنها ۳۰٪ از کتابداران و ۴۱٪ از اساتید با دیسکهای فشرده آشنایی دارند و تنها ۷٪ از استادانی که با دیسک فشرده آشنایی دارند از آنها استفاده می‌کنند. همچنین بر اساس این تحقیق ۴۳٪ از دانشگاه‌هایی که از دیسک فشرده استفاده نمی‌کنند علت آن را کمبود بودجه ذکر کرده‌اند.

ملکی نوجه‌دهی (۱۳۷۳) در پژوهشی که در دانشگاه شهید بهشتی انجام داد به این نتیجه رسید که میزان روزآمد بودن نشریات، توان کتابخانه‌ها در ارتقاء سطح علمی دانشجویان، تهیه کتب مورد نیاز و امکانات نسخه برداری از طریق فتوکپی رضایت خاطر دانشجویان را به همراه نداشته است.

نتایج پژوهش صمدی (۱۳۷۶) در دانشگاه تبریز نشان داد که مهمترین دلایل عدم دستیابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی به

کوتاه بودن ساعات کار، کند بودن امانت بین کتابخانه‌ای یا نبود این خدمات، محدود بودن امکانات دریافت اطلاعات از خارج از کشور).
 نخستین تحقیقات در زمینه مورد مطالعه پژوهش حاضر در ایران در سال ۱۳۵۵ صورت گرفت، و پس از آن از سال ۱۳۷۲ مطالعات بیشتری انجام شد که آخرین آن در سال ۱۳۷۸ بود. پژوهشگران حاضر علاقه‌مند بودند دریابند با توجه به تغییرات و تحولاتی که در خلال بیش از دو دهه در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران رخ داده است، کدام یک از مسائل پیشین همچنان دامنگیر کتابخانه‌های دانشگاهی و مراجعین آنهاست و آیا مشکلات جدیدتری نیز در این زمینه به وجود آمده است یا خیر. ضمناً آنها مایل بودند دریابند دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های مورد مطالعه تا چه میزان از خدمات طرح تأمین مدرک آگاهی دارند و از آن استفاده می‌کنند.

سئوالات اصلی تحقیق

تحقیق حاضر در صدد بود تا به پرسشهای ذیل پاسخ دهد:

۱- چه درصدی از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی اهواز از مجله‌های خارجی رشته تخصصی موجود در دانشگاه خود استفاده

امکانات دریافت اطلاعات از خارج از کشور، عدم وجود منابع، فاصله زیاد از مراکز اطلاع‌رسانی، عدم دسترسی به هنگام به اطلاعات، کمبود وقت و عدم آشنایی با زبانهای خارجی، عدم همکاری کتابداران و عدم آشنایی پژوهشگران با منابع تخصصی.

بررسی پیشینه موضوع تحقیق حاضر مسائل و مشکلات زیادی را هم در خارج از کشور و هم در ایران نشان داده است که مبتلا به کتابخانه‌های دانشگاهی است. این مسائل را می‌توان در پنج حوزه موضوعی کلی به شرح ذیل دسته‌بندی کرد:

۱- ضعف مجموعه مجلات علمی (نامنظم بودن، کامل نبودن دوره مجله‌ها، عدم انتخاب دقیق نشریات تخصصی، روزآمد نبودن نشریات).
 ۲- عدم کسب دانش و مهارت لازم توسط مراجعین (ناآشنایی با نظامهای بازیابی اطلاعات الکترونیکی و عدم آشنایی با منابع تخصصی).

۳- نبود ابزار و امکانات لازم (نبود سیاهه مجلات و نمایه پیوسته و عدم امکانات تکثیر).

۴- مسائل مربوط به کتابداران (عدم دانش و مهارت کافی کتابداران، کمبود کتابداران متخصص، عدم همکاری کتابداران).

۵- مسائل مربوط به کتابخانه (کمبود بودجه،

می‌کنند؟

دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی اهواز از مجله‌های خارجی رشته تخصصی خود و طرح تأمین مدرک و همچنین بررسی مشکلات آنها در دسترسی به مقالات مندرج در مجله‌های خارجی رشته تخصصی آنهاست

۲- چه درصدی از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی اهواز از مجله‌های خارجی رشته تخصصی موجود در خارج از دانشگاه خود استفاده می‌کنند؟

نوع، ابزار و جامعه تحقیق

تحقیق حاضر از نوع توصیفی و روش اجرایی در این تحقیق روش پیمایشی می‌باشد. ابتدا پرسشنامه‌ای باز به گروهی از جامعه تحقیق که جزء نمونه اصلی تحقیق نهایی نبودند ارائه شد. در این پرسشنامه میزان استفاده و مشکلات دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دسترسی به اطلاعات علمی و تهیه مقالات علمی خارجی و نظرات آنها در این زمینه مورد سؤال قرار گرفت. سپس بر اساس پاسخهای به دست آمده پرسشنامه اصلی تنظیم گردید.

۳- علت مراجعه دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی اهواز به منابع و خدمات خارج از دانشگاه‌های مربوط چیست؟

۴- چه درصدی از دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی اهواز، از طرح تأمین مدرک وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری آگاهی دارند؟

۵- چه درصدی از دانشجویان دوره‌های تحصیلات دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی اهواز تاکنون از طرح تأمین مدرک استفاده کرده‌اند؟

پرسشنامه اصلی جهت رفع ابهام در اختیار گروه دیگری از دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی که باز هم جزء جامعه اصلی تحقیق نبودند قرار گرفت. نکات مبهم و اشکالها مشخص شد و پس از رفع اشکالها و نکات مبهم پرسشنامه نهایی تنظیم گردید. آلفای کرونباخ محاسبه شده برای این پرسشنامه ۰/۸۴ بود.

۶- مهمترین موانع موجود در راه تأمین مقالات علمی خارجی برای دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی اهواز کدامند؟

هدف تحقیق

پرسشنامه نهایی در فاصله زمانی مشخص

هدف تحقیق حاضر مطالعه میزان استفاده دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی

جدول ۱. استفاده از مجلات خارجی رشته تخصصی موجود در کتابخانه‌های دانشگاه

مجموع		دانشگاه علوم پزشکی		دانشگاه شهید چمران		گزینه
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۷۵	۵۱	۸۱/۲۵	۲۶	۶۹/۵	۲۵	بله
۲۵	۱۷	۱۸/۷۵	۶	۳۰/۵	۱۱	خیر
۱۰۰	۶۸	۱۰۰	۳۲	۱۰۰	۳۶	مجموع

از مجلات علمی رشته تخصصی خود که در کتابخانه‌های دانشکده‌ای موجود می‌باشد استفاده می‌کنند و ۲۵٪ باقی مانده از این منابع اطلاعاتی بهره‌ای نمی‌برند.

بیش از نیمی از کل دانشجویان جهت تهیه مقالات خارجی تخصصی مورد نیاز خود از بخش نشریات به میزان "کم" بهره می‌برند و این در حالی است که ۴۲/۱٪ از کل دانشجویان جهت تأمین مقالات خارجی تخصصی مورد نیاز خود "اصلاً" از بخش اطلاع‌رسانی که امکان بهره‌گیری از منابع اطلاعاتی الکترونیکی را دارد، استفاده نمی‌کنند.

نتایج مربوط به پرسش شماره دو نشان می‌دهد که ۶۳٪ از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی اهواز علاوه بر کتابخانه‌های این دو دانشگاه از کتابخانه‌های دانشگاه‌های مختلف تهران خصوصاً دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه علوم پزشکی ایران و دانشگاه صنعتی شریف و کتابخانه‌های دانشگاه شیراز،

در اختیار نمونه پژوهش متشکل از ده درصد جامعه اصلی که به صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شده بود قرار گرفت به این ترتیب تعداد ۶۰ پرسشنامه در اختیار دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید چمران و تعداد ۴۰ پرسشنامه در اختیار دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی قرار گرفت. از میان پرسشنامه‌های تکمیل شده دریافتی ۳۶ مورد از دانشگاه شهید چمران و ۳۲ مورد از دانشگاه علوم پزشکی در تجزیه و تحلیل داده‌ها مورد استفاده قرار گرفتند.

نتایج پژوهش

در اینجا به تجزیه و تحلیل پاسخهای داده شده به سئوالات مرتبط به پرسشهای پژوهش پرداخته می‌شود. پاسخهای مرتبط به پرسش اول در جدول شماره (۱) نشان داده شده است. بر اساس نتایج به دست آمده ۷۵٪ از دانشجویان تحصیلات تکمیلی هر دو دانشگاه

بی نظمی شدید حاکم بر کتابخانه‌ها، عدم سرویس‌دهی مناسب در کتابخانه‌ها، امکانات کم جهت انجام جستجوی کتابشناختی و همچنین عدم وجود بانکهای اطلاعاتی مناسب و ناقص بودن دوره مجلات علمی خارجی گزارش شده است.

نتایج تحقیق مربوط به پرسشهای شماره چهار و پنج در ارتباط با میزان آگاهی و استفاده دانشجویان از طرح تأمین مدرک در جدولهای شماره ۲ و ۳ نشان داده شده است.

کتابخانه‌های دانشگاه مشهد و دانشگاه اصفهان، همچنین کتابخانه‌های مرکز تحقیقات ریاضیات و فیزیک نظری، مرکز تحقیقات شیلات و محیط زیست، شرکت ملی نفت ایران و کتابخانه‌های بیمارستانهای امام، رازی و گلستان در اهواز نیز بهره می‌برند. نتایج مربوط به پرسش شماره سه معلوم می‌دارد که مهمترین علل مراجعه دانشجویان به منابع و خدمات خارج از این دو دانشگاه کمبود شدید منابع، روزآمد نبودن منابع، تنوع کم مجلات،

جدول ۲. آگاهی دانشجویان از طرح تأمین مدرک

گزینه	دانشگاه شهید چمران		دانشگاه علوم پزشکی		مجموع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
بله	۱۴	۳۹	۴	۱۲/۵	۱۸	۲۶/۵
خیر	۲۲	۶۱	۲۸	۸۷/۵	۵۰	۷۳/۵
مجموع	۳۶	۱۰۰	۳۲	۱۰۰	۶۸	۱۰۰

در جدولهای شماره ۲ و ۳ ملاحظه می‌شود که ۶۱٪ از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید چمران از طرح تأمین مدرک اطلاع ندارند و ۷۸٪ از آنها نیز از این طرح بهره‌ای نمی‌برند. ۸۷/۵٪ از دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی نیز از این طرح بی‌اطلاع هستند و ۹۳/۷۵٪ آنها از خدمات آن استفاده نمی‌کنند.

در جدولهای شماره ۲ و ۳ ملاحظه می‌شود که ۶۱٪ از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید چمران از طرح تأمین مدرک اطلاع ندارند و ۷۸٪ از آنها نیز از این

جدول ۳. میزان استفاده دانشجویان از طرح تأمین مدرک

گزینه	دانشگاه شهید چمران		دانشگاه علوم پزشکی		مجموع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
بله	۸	۲۲	۲	۶/۲۵	۱۰	۱۵
خیر	۲۸	۷۸	۳۰	۹۳/۷۵	۵۸	۸۵
مجموع	۳۶	۱۰۰	۳۲	۱۰۰	۶۸	۱۰۰

جدول ۴. وجود امکانات کامپیوتری در دانشکده جهت تهیه مقالات خارجی تخصصی

گزینه	دانشگاه شهید چمران		دانشگاه علوم پزشکی		مجموع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
بله	۲۴	۶۶/۶۶	۲۳	۷۲	۴۷	۶۹
خیر	۱۲	۳۳/۳۳	۹	۲۸	۲۱	۳۱
مجموع	۳۶	۱۰۰	۳۲	۱۰۰	۶۸	۱۰۰

یافته‌های جانبی

چهار آمده است.

طبق جدول شماره چهار در مجموع ۶۹٪ از پاسخ دهندگان دارای امکانات کامپیوتری در دانشکده‌ها، جهت انجام جستجوی اطلاعات کتابشناختی هستند. ضمناً سایر یافته‌ها نشان داده است که ۳۹/۴٪ از دانشجویان امکانات کامپیوتری دانشکده خود را در حد "متوسط" و ۳۱/۷٪ از کل دانشجویان این امکانات را در حد "ضعیف" ارزیابی کرده‌اند. علاوه بر این، ۴۹/۳٪ از دانشجویان میزان توانایی خود را در استفاده از کامپیوتر جهت تأمین نیازهای اطلاعاتی خود در حد "متوسط" و ۲۵/۷٪ در حد "کم" ارزیابی کرده‌اند. برای ۵۹/۶٪ از دانشجویان عدم آشنایی با نرم افزارهای تخصصی مانع مهمی در استفاده از این گونه نرم افزارهاست.

در پاسخ به سؤال دیگری معلوم شد که کتابدار بخش اطلاع رسانی برای ۱۸/۹٪ از دانشجویان شناخته شده نیست و ۴۰/۸٪ از

با توجه به این که عوامل دیگری در چگونگی و میزان استفاده دانشجویان از منابع موجود در کتابخانه‌های دانشگاه تأثیر دارند، پژوهشگران حاضر نگاهی نیز به برخی از عوامل دیگر در این ارتباط داشته‌اند که نتایج آن به شرح ذیل است:

زبان انگلیسی با ۹۵/۱٪ مهمترین زبان استفاده از منابع علمی خارجی گزارش شده است و ۶۹/۹٪ از پاسخگویان آشنایی خود با زبان انگلیسی را در حد متوسط اعلام کرده‌اند. ضمناً ۶۸٪ از پاسخگویان با انتخاب گزینه "بسیار زیاد" بر تأثیر تسلط به زبان خارجی در دسترسی به مقالات مجلات علمی خارجی تأکید نمودند.

از دانشجویان در رابطه با وجود امکانات کامپیوتری در دانشکده به منظور جستجوی کتابشناختی و تهیه مقالات خارجی تخصصی نیز پرسیده شد که نتایج آن در جدول شماره

دانشجویان توانایی کتابداران بخش اطلاع رسانی را در ارائه خدمات در حد "متوسط" ارزیابی کرده‌اند. برای ۱۰/۱٪ از دانشجویان نیز کتابدار بخش مجلات شناخته شده نیست و ۵۰/۴٪ از دانشجویان توانایی کتابداران بخش مجلات را در حد "متوسط" ارزیابی کرده‌اند. ۳۹/۸٪ از دانشجویان مهارت کتابداران را در حد "متوسط" و ۲۹/۷٪ آنان در حد "ضعیف" ارزیابی کرده‌اند.

به طور کلی توانایی کلی کتابخانه‌ها جهت تأمین مقالات خارجی تخصصی در حد "ضعیف" (۴۰/۶٪) و "متوسط" (۳۲/۹٪) ارزیابی شده است. سایر نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که بیش از ۱۰٪ از دانشجویان حتی با نام بسیاری از خدمات کتابخانه‌ای آشنایی ندارند در حالی که مشاوره با کتابداران، اساتید و دوستان، با ۸۸٪، استفاده از شبکه اینترنت با ۸۷٪ و امکانات تکثیر مواد با ۷۹/۵٪ به ترتیب مهمترین خدمات کتابخانه‌ای گزارش شده است (به جدول شماره ۵ نگاه کنید).

طبق نتایج به دست آمده دانشجویان هر دو

جدول ۵. استفاده دانشجویان از خدمات و تسهیلات کتابخانه‌ای

مجموع				دانشگاه علوم پزشکی				دانشگاه شهید چمران				نوع خدمات و تسهیلات
درصد	خیر	درصد	بلی	درصد	خیر	درصد	بلی	درصد	خیر	درصد	بلی	
۲۸	۱۹	۷۲	۴۹	۲۸	۹	۷۲	۲۳	۲۸	۱۰	۷۲	۲۶	چکیده‌نامه‌ها
۳۴	۲۳	۶۶	۴۵	۳۷/۵	۱۲	۶۲/۵	۲۰	۳۰/۵	۱۱	۶۹/۵	۲۵	فهرست مقالات
۲۰/۵	۱۴	۷۹/۵	۵۴	۲۵	۸	۷۵	۲۴	۱۷	۶	۸۳	۳۰	تکثیر مواد
۱۳	۹	۸۷	۵۹	۱۲/۵	۴	۸۷/۵	۲۸	۱۴	۵	۸۶	۳۱	اینترنت
۱۲	۸	۸۸	۶۰	۹	۳	۹۱	۲۹	۱۴	۵	۸۶	۳۱	مشاوره
۷۵	۵۱	۲۵	۱۷	۸۴	۲۷	۱۶	۵	۶۶/۵	۲۴	۳۳/۵	۱۲	جستجوی کتابشناسیها
۶۲	۴۲	۳۸	۲۶	۷۵	۲۴	۲۵	۸	۵۰	۱۸	۵۰	۱۸	دیسکهای فشرده
۷۳/۵	۵۰	۲۶/۵	۱۸	۷۸	۲۵	۲۲	۷	۶۹/۵	۲۵	۳۰/۵	۱۱	نمایه نامه‌ها
۶۲	۴۲	۳۸	۲۶	۵۶	۱۸	۴۴	۱۴	۶۶/۵	۲۴	۳۳/۵	۱۲	پایگامهای خارجی
۴۲	۲۵۸	۵۸	۳۵۴	۴۵	۱۳۰	۵۵	۱۵۸	۳۹/۵	۱۲۸	۶۰/۵	۱۹۶	مجموع

جدول ۶. مشکلات دانشجویان در دسترسی به مجلات خارجی تخصصی

نوع مشکل		دانشگاه شهید چمران				دانشگاه علوم پزشکی				مجموع	
		پلی	درصد	خیر	درصد	پلی	درصد	خیر	درصد	پلی	درصد
کمبود وقت		۱۷	۴۷	۱۹	۵۳	۱۵	۱۰۲	۱۷	۵۳	۳۲	۴۷
کمبود منابع		۳۱	۱	۵	۱۴	۲۴	۱	۸	۲۵	۵۵	۸۱
مقررات خشک کتابخانه		۱۰	۲۸	۲۶	۷۲	۱۰	۳۱	۲۲	۶۹	۲۰	۲۹/۵
عدم توانایی در استفاده از امکانات موجود		۸	۲۲	۲۸	۷۸	۱۰	۳۱	۲۲	۶۹	۱۸	۲۶/۵
نبود چکیده نامه‌ها و نمایه نامه‌های مناسب		۱۹	۳	۱۷	۴۷	۱۲	۳۷/۵	۲۰	۶۲/۵	۳۱	۴۵/۵
نبود امکانات کامپیوتری مناسب		۲۵	۲	۱۱	۳۰/۵	۱۴	۳	۱۸	۵۶	۳۹	۵۷/۵
آگاهی نداشتن از چگونگی دستیابی به منابع		۱۴	۳۹	۲۲	۶۱	۱۰	۳۱	۲۲	۶۹	۲۴	۳۵/۵
موارد دیگر		۴	۱۱	۳۲	۸۹	۲	۶	۳۰	۹۴	۶	۹
مجموع		۱۲۸	۴۴/۵	۱۶۰	۵۵/۵	۹۷	۳۸	۱۵۹	۶۲	۲۲۵	۴۱/۵

اطلاعاتی تخصصی خارجی میزان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی گروه علوم پزشکی بیش از دانشجویان شهید چمران است.

پاسخهای داده شده به سؤالات مربوط به مشکلات دانشجویان در استفاده از مجله‌های علمی خارجی رشته تخصصی آنها نیز نشان می‌دهد که دانشجویان هر دو دانشگاه در استفاده از خدمات و تسهیلات کتابخانه‌ای در بیشتر موارد مشکلات مشابهی دارند.

دانشگاه در استفاده از خدمات و تسهیلات کتابخانه در بیشتر موارد مشابه عمل کرده‌اند. استفاده از چکیده نامه‌ها، فهرست مجلات، امکانات تکثیر، استفاده از شبکه اینترنت، مشاوره با کتابداران و اساتید در هر دو دانشگاه یکسان بوده است. لیکن استفاده از جستجوی کتابشناسیها و دیسکهای فشرده نوری و نمایه نامه‌ها بیشتر مورد استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید چمران قرار می‌گیرد ولی در مورد استفاده از پایگاههای

داد که فقط ۴۱٪ از اساتید سه دانشگاه مورد مطالعه وی با دیسک‌های فشرده آشنایی دارند و از این میان ۷٪ اساتید از این دیسک‌ها استفاده می‌کنند.

در همین ارتباط، در تحقیق حاضر ۵۹/۶٪ پاسخگویان معتقدند که عدم آشنایی آنان با نرم‌افزارهای تخصصی مانع استفاده آنها از این گونه نرم‌افزارهاست. این یافته نیز با یافته‌های دانشی (۱۳۵۵)، زندیان (۱۳۷۲)، حیاتی و تصویری قمصری (۱۳۷۸) همخوان است. حیاتی و تصویری قمصری که رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران را مورد مطالعه قرار دادند به این نتیجه رسیدند که عدم آشنایی پژوهشگران با منابع تخصصی از مهمترین عوامل عدم دسترسی آنان به اطلاعات مورد نیازشان است. یافته مذکور همچنین با یافته پژوهش اوچاک و قربان اوغلو در دانشگاه‌های ترکیه (۱۹۹۸) مینی بر این که عدم آشنایی دانشمندان با نظام‌های بازیابی اطلاعات الکترونیکی مانع دسترسی به اطلاعات مورد نیاز آنهاست همخوانی دارد. یافته پژوهش کتابخانه هاگرتی (۲۰۰۰) نیز چنین بود که عدم آشنایی دانشجویان با شیوه‌های مختلف

نبود منابع کافی در کتابخانه‌ها، نبود امکانات کامپیوتری مناسب در کتابخانه‌های دانشکده‌ای، نبود چکیده نامه‌ها و نمایه نامه‌های مناسب، کمبود وقت، آگاهی نداشتن از چگونگی دستیابی به منابع، عدم دستیابی به مواد کتابخانه به دلیل مقررات کتابخانه و عدم توانایی در استفاده از امکانات موجود به ترتیب مهمترین مشکلات دانشجویان در دستیابی به اطلاعات مورد نیاز آنها گزارش شده است.

بحث و نتیجه گیری

همان گونه که قبلاً اشاره شد ۴۹/۳٪ از دانشجویان توانائی خود در استفاده از کامپیوتر به منظور دسترسی به اطلاعات مورد نیاز را "متوسط" و ۲۵/۷٪ "کم" ارزیابی کردند. به این ترتیب ۷۵٪ از دانشجویان در این زمینه فاقد توان لازم برای انجام جستجوهای علمی هستند. این یافته در راستای یافته دانشی (۱۳۵۵) است که یکی از مهمترین مشکلات بازیابی اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران را آشنا نبودن محققان با ابزارهای بازیابی اطلاعات دانست. این یافته همچنین در راستای یافته زندیان (۱۳۷۲) است که گزارش

جستجو از مشکلات دانشجویان در استفاده از خدمات کتابخانه است. دانشگاه ایندیانا (۲۰۰۱) نیز گزارش داد افزایش توانایی دانشجویان در انجام جستجوهای کامپیوتری از جمله مشکلات دانشجویان در استفاده از خدمات کتابخانه مذکور است.

بخش دیگری از یافته‌های تحقیق حاضر مربوط به مهارت‌ها و تواناییهای کتابداران در ارائه خدمات مختلف است. در تحقیق حاضر، بیش از نیمی از پاس‌خگویان مهارت‌ها و تواناییهای کتابداران بخشهای نشریات ادواری، اطلاع‌رسانی و توان کلی کتابخانه در ارائه خدمات را "متوسط" یا "ضعیف" ارزیابی کرده‌اند. این یافته با یافته‌های پژوهشگران ذیل همخوانی دارد:

آرائی اردکانی (۱۳۵۵) که کمبود کتابداران متخصص را از مشکلات اصلی دسترسی به مجلات علمی و استفاده از آنها می‌داند.

دانشی (۱۳۵۵) نداشتن کتابدار متخصص را از مشکلات بازایی اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهها می‌داند. زندیان (۱۳۷۲) گزارش می‌دهد که تنها ۳۰٪ از کتابداران با دیسکهای فشرده آشنایی دارند. حیاتی و تصویری قمصری (۱۳۷۸) که عدم

همکاری کتابداران را از جمله مشکلات پژوهشگران در دسترسی به اطلاعات می‌داند. احتمال دارد این عدم همکاری کتابداران ناشی از ضعف علمی و عدم اعتماد به نفس آنها باشد که بدین ترتیب این گونه کتابداران به قول ساموئیل روتشتاین^۱ (به نقل از مرادی، ۱۳۷۴، ص ۴) در طیف نظریه حداقل قرار می‌گیرند. طبق این نظریه، کتابدار مرجع در صورتی که توانایی کافی برای ارائه خدمات نداشته باشد، از اعتماد به نفس زیادی بهره‌مند نخواهد بود و دچار ترس می‌گردد. از این رو، می‌کوشد تا حد ممکن از دسترس مراجعه کننده دور باشد و حداقل کمک را نیز به مراجعه کننده بنماید. نظریه حداقل براساس ترس ساخته شده است.

یافته فوق همچنین در راستای یافته پژوهش انجام شده در دانشگاه هاگرتی (۲۰۰۰) است که در آن عدم اطلاع برخی کتابداران از منابع و چگونگی استفاده از منابع را از جمله مشکلات دانشجویان در استفاده از کتابخانه‌های آن دانشگاه گزارش کرده است.

شاید همین عامل باعث شده باشد که

1_ Rotestein

۴۲/۱٪ از پاسخگویان تحقیق حاضر از امکانات منابع الکترونیکی استفاده نکنند و ۶۳٪ از آنها از کتابخانه‌های سایر دانشگاهها و مراکز اطلاعاتی استفاده کنند، گرچه نبود امکانات و تسهیلات کامپیوتری منابع که توسط ۵/۵٪ از پاسخگویان پژوهش حاضر گزارش شده است نیز عامل تعیین کننده‌ای در این زمینه می‌باشد.

اساس ارائه خدمات داشتن یا دسترسی به منابع اطلاعاتی است. در تحقیق حاضر، معلوم شد یکی از علل اصلی مراجعه دانشجویان تحصیلات تکمیلی به سایر کتابخانه‌ها کمبود شدید منابع موجود در کتابخانه‌های مربوط است، زیرا ۸۱٪ از دانشجویان دو دانشگاه منابع کتابخانه‌ها را کافی نمی‌دانند (جدول ۶).

این یافته با نتایج پژوهشهای صمدی (۱۳۷۶) در دانشگاه تبریز، صیامیان (۱۳۷۶) در دانشگاه مازندران، مکی زاده (۱۳۷۶) در دانشگاه شیراز و حیاتی و تصویری قمصری (۱۳۷۸) در ارتباط با اعضای هیأت علمی سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی ایران همخوانی دارد. ضمناً با یافته‌های میلر (۱۹۹۸) در دانشگاه تنسی، تحقیق کتابخانه‌هاگرتی (۲۰۰۰) و کامپروت (۲۰۰۰) در دانشگاه مک

مستر همخوان است که جملگی ضعیف مجموعه مجلات علمی، محدود بودن تعداد عناوین مجلات علمی و نیاز به افزایش اشتراک مجلات الکترونیکی را گزارش کرده‌اند.

با توجه به ماهیت نشریات ادواری، علاوه بر غنای مجموعه مجلات علمی از نظر تعداد عناوین، روزآمد بودن آنها نیز در امر پژوهش از اهمیت خاصی برخوردار است. در پژوهش حاضر، روزآمد نبودن مجلات علمی از جمله مشکلات و علل مراجعه دانشجویان به سایر کتابخانه‌هاست. در تحقیقات ملکی (۱۳۷۳) و مکی زاده (۱۳۷۶) نیز روزآمد نبودن نشریات ادواری از جمله مشکلات مهم و از عوامل اصلی نارضایتی دانشجویان گزارش شده بود.

به علاوه نبود ابزار مناسب بازیابی اطلاعات از جمله چکیده نامه‌ها و نمایه نامه‌های مناسب و مرتبط که توسط ۴۵/۵٪ از پاسخگویان به آن اشاره شده است نقش مهمی در عدم دستیابی به اطلاعات دارد. تحقیق کتابخانه آریزونا (۱۹۹۹) به عدم وجود سیاهه کتاب و نمایه پیوسته و تحقیق دانشگاه ایندیانا (۲۰۰۱) به لزوم تهیه سیاهه عناوین و موضوعات و خدمات چکیده نویسی و نمایه سازی اشاره داشته‌اند.

وجود منابع کافی، روزآمد بودن منابع و مخصوصاً کامل بودن دوره مجلات علمی در ارائه خدمات مطلوب تأثیر دارند. در پژوهش حاضر، ناقص بودن دوره مجلات یکی از مشکلات دانشجویان در دسترسی به اطلاعات مورد نیازشان است. تحقیقات میلر (۱۹۹۸) و کتابخانه آریزونا (۱۹۹۹) نیز چنین مشکلی را گزارش کرده بودند. ناقص بودن دوره مجلات می تواند ناشی از قطع اشتراک مجلات علمی، گم شدن برخی شماره‌ها، یا کامل نبودن مجموعه مجلات دریافتی باشد.

مشکل بی نظمی حاکم بر مجموعه کتابخانه‌ها که خود ناشی از عوامل ضعف در مدیریت، کمبود کتابداران متخصص، یا عدم خشنودی شغلی کارکنان باشد از موارد دیگری است که بر روند بازیابی اطلاعات و بخصوص اطلاعات روزآمد تأثیر دارد. در پژوهش حاضر نیز، بی نظمی در مجموعه مجلات علمی از عوامل بازدارنده دانشجویان گزارش شده است. این بخش از یافته‌ها، با یافته‌های تحقیقات مکی‌زاده (۱۳۷۶) و ابی‌فارین و بکان (۱۹۹۳) همخوان است. مکی‌زاده نشریات علمی موجود در کتابخانه‌های دانشگاه شیراز را فاقد نظم و منابع دستیابی سریع محققان و جستجوگران به اطلاعات مورد نیاز خود دانسته است. پژوهش انجام شده توسط ابی‌فارین و اگون بکان در نیجریه نیز نشان داد که نامنظم بودن نشریات علمی باعث مراجعه اندک به این گونه نشریات شده است.

همان‌طور که قبلاً اشاره شد طرح تأمین مدرک به منظور تمرکز در خرید نشریات ادواری مورد نیاز دانشگاهها و صرفه جویی در منابع ارزی کشور توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری اجرا گردیده است. علی‌رغم خدمات ارائه شده توسط مجریان این طرح، به نظر می‌رسد عدم اطلاع‌رسانی درست و کافی باعث گردیده است تا حداقل در دانشگاه‌های اهواز درصد بالایی از دانشجویان از وجود چنین خدمات بی‌اطلاع باشند و طبعاً از آن استفاده ننمایند. در پژوهش حاضر، معلوم شد ۶۱ درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید چمران و ۸۷/۵ درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی اهواز اطلاعی از وجود چنین خدماتی ندارند. جالب‌تر اینکه از مجموعه دانشجویان مورد مطالعه دو دانشگاه فقط ۱۵ درصد از چنین خدماتی بهره‌مند شده‌اند؛ کیفیت خدمات مذکور و رضایت بهره‌گیران

خود حدیث دیگری است.

خود را در حد "متوسط" اعلام کردند، ۶۸٪ پاسخگویان تأثیر تسلط به زبان انگلیسی در دسترسی به مقالات مجلات علمی خارجی را "بسیار زیاد" می‌دانند. حیاتی و تصویری قمری (۱۳۷۸) نیز عدم آشنایی با زبانهای خارجی را از عوامل مهم عدم دسترسی پژوهشگران به اطلاعات مورد نیاز دانسته‌اند.

جمع‌بندی یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که مشکلات موجود در برخی کتابخانه‌های دانشگاهی ایران کمابیش همانند سابق می‌باشد. مشکل کمبود منابع، روزآمد نبودن منابع و کمبود کتابدار متخصص قریب به سه دهه است که گریبانگیر کتابخانه‌های دانشگاهی کشور است. به نظر می‌رسد انفجار اطلاعات و حضور تکنولوژیهای جدید اطلاعاتی در کتابخانه‌ها، کتابداران و دانشجویان را با مشکلات متفاوتی روبرو کرده است و بروز مشکلات گوناگون، با توجه به سرعت پیشرفت تکنولوژیهای جدید اطلاعاتی در کتابخانه‌ها، اجتناب‌ناپذیر شده است. پیدایش کامپیوتر در کتابخانه‌ها ضمن

زبان انگلیسی به عنوان زبان غالب در تولید انتشارات علمی در بسیاری از کشورها از جمله ایران از عوامل مهم موفقیت است. لارج، تد و هارتلی^۱ (۲۰۰۰، ص. ۳۳۵) معتقدند که "رابطه^۲ یک مفهوم اساسی در اطلاع‌رسانی است، و به عنوان معیار اصلی ارزیابی اثربخشی بازیاب اطلاعات و عامل تأثیرگذار بر طرح عملی و ارزیابی نظامهای بازیابی اطلاعات، عمل می‌کند". بنابراین جستجوگری که در نظامهای بازیابی اطلاعات که به زبان انگلیسی هستند به جستجو می‌پردازد باید از دانش انگلیسی لازم برخوردار باشد تا بتواند در خصوص نتیجه بازیابی خود و به خصوص درباره^۳ دو عامل مهم دقت^۳ یا مانعیت و بازیافت^۴ یا جامعیت قضاوت کند. تسلط به زبان انگلیسی در این گونه نظامها می‌تواند در مراحل پیش از جستجو یا در حین جستجو از قبیل روشهای اخص کردن جستجو، روشهای گسترده‌تر کردن جستجو، افزایش کارایی بازیابی و استفاده از صفحات کمک^۵ سودمند باشد.

در پژوهش حاضر، در حالی که ۶۹/۹٪ از دانشجویان سطح معلومات زبان انگلیسی

1- Large, Tedd & Hartley

2_ relevance

3_ precision

4_ recall

5_ help

به دیگر مراکز اطلاعاتی و کتابخانه‌های دانشگاهی روی بیاورند.

از دیگر دلایل مراجعه به سایر کتابخانه‌های دانشگاه یا مراکز اطلاعاتی، می‌توان به روزآمد نبودن منابع کتابخانه، تنوع اندک عناوین مجلات علمی، بی‌نظمی حاکم بر کتابخانه‌ها و فقدان سازمان‌دهی درست و علمی مجله‌ها اشاره کرد.

علی‌رغم این که بیش از ۹۵ درصد از پاسخگویان زبان دوم (زبان علمی مورد استفاده) خود را انگلیسی گزارش کرده‌اند اما قریب ۷۰ درصد آنان میزان تسلط خود به این زبان را "متوسط" دانسته‌اند. این ضعف همراه با کافی نبودن امکانات کامپیوتری در دانشکده‌ها و عدم آشنایی دانشجویان با این تکنولوژی و سایر ابزارها و وسایل جستجوی اطلاعات عامل بازدارنده‌ای در روزآمد نگهداشتن اطلاعات دانشجویان است.

یافته‌های این تحقیق همچنین نشان می‌دهد که برای درصد قابل توجهی از دانشجویان، کتابداران بخشهای مختلف کتابخانه قابل شناخت نیستند. نصب تابلوهای راهنمای بخشها در کتابخانه و نصب برچسب نام بر سینه کتابداران یا استفاده از لباس

تسهیل برخی امور کتابخانه‌ها، این پدیده را نیز در ردیف مشکلات جاری کتابخانه‌ها قرار داده است. همان‌طور که قبلاً در جدول شماره ۶ دیده شد، سه مشکل عمده دانشجویان دانشگاه شهید چمران عبارت بودند از کمبود منابع (۸۶٪)، نبود امکانات کامپیوتری مناسب (۶۹٪) و نبود چکیده‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌های مناسب (۵۴٪). اما، سه مشکل اساسی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی عبارت بودند از کمبود منابع (۷۵٪)، کمبود وقت (۴۷٪) و نبود امکانات کامپیوتری مناسب (۴۴٪). نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که سه چهارم دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی از مجله‌های خارجی رشته تخصصی خود استفاده می‌کنند، اما علی‌رغم نیاز آنها به کسب اطلاعات جدید در حوزه موضوعی مورد مطالعه‌شان، میزان استفاده آنها از این گونه نشریات ادواری "کم" است. از سوی دیگر، کمبود منابع در کتابخانه‌ها، عدم آشنایی دانشجویان با روشها و ابزارهای جستجوی اطلاعات کتابشناختی همراه با عدم تخصص کتابداران یا عدم همکاری لازم کتابداران با مراجعین باعث شده است تا دانشجویان برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود

تکمیلی هر دو دانشگاه نشان می‌دهد که مشکلات موجود ناشی از عوامل متعددی است لذا پیشنهاد می‌شود:

۱- منابع و امکانات موجود در دانشکده‌ها اعم از تعداد عناوین مجلات، منابع ردیف دوم و امکانات کامپیوتری افزایش یابد.

۲- توانایی کتابداران و دانشجویان در استفاده از امکانات موجود با تشکیل کلاسهای آموزشی، ارائه واحدهای درسی و یا حداقل ارائه جزوه‌های آموزشی افزایش یابد.

۳- مشکل تسلط به زبان انگلیسی، با ارائه واحدهای فشرده زبان انگلیسی مرتفع گردد.

۴- اطلاع رسانی کافی، سودمند و مستمر در خصوص طرح تأمین مدرک صورت گیرد و ترتیبی در سطح کشور داده شود که تهیه مقاله‌های درخواستی از طریق این طرح با دقت و سرعت بیشتر صورت پذیرد.

پیشنهاد برای پژوهشهای آینده

۱- انجام تحقیقات مشابه تحقیق حاضر در سایر مراکز دانشگاهی ایران.

۲- بررسی مشکلات تهیه و آماده سازی مجلات علمی خارجی از دیدگاه کتابداران کتابخانه‌های دانشکده‌ای و مرکزی دانشگاهها.

۳- بررسی مشکلات دانشجویان تحصیلات

متحدالشکل (یونیفورم) می‌تواند کمک مؤثری در کاهش مشکل ارتباط دانشجویان با کتابداران بنماید.

علاوه بر این، دانشجویان نسبت به کتابداران از نظر میزان دانش، مهارت و تواناییهای لازم برای ارائه خدمات مطلوب، نگرش چندان مثبتی ندارند. نزدیک به ۷۰ درصد پاسخگویان مهارت کتابداران را در حد متوسط یا ضعیف ارزیابی نموده‌اند.

طرح تأمین مدرک که طرحی ملی است برای اکثریت قریب به اتفاق دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اهواز و بیش از ۶۰ درصد دانشجویان دانشگاه شهید چمران کاملاً ناشناخته است و تنها کمتر از یک چهارم از دانشجویان هر دو دانشگاه از این طرح استفاده کرده‌اند. قصور در اطلاع رسانی در خصوص طرح مذکور هم از طریق وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری و هم از طریق کتابخانه مرکزی دانشگاهها، توأم با نتایج ناچیز و نه چندان رضایت بخش حاصل از اجرای طرح، آن را در اهواز عملاً فاقد سودمندی معرفی کرده است.

پیشنهادهای پژوهش

بررسی مشکلات دانشجویان تحصیلات

- تکمیلی دانشگاه‌های دیگر در دسترسی و تهیه
مقالات علمی خارجی و مقایسه این
مشکلات با نتایج حاصل از تحقیق حاضر.
۴- بررسی تأثیر اعلام نتایج حاضر بر خدمات
مربوط به تأمین مقالات علمی خارجی در
کتابخانه با انجام مجدد تحقیق حاضر.
۵- انجام تحقیق در سطح کشور در خصوص
میزان استفاده از طرح تأمین مدرک و بررسی
میزان رضایت استفاده کنندگان طرح از
خدمات آن.

منابع

فارسی

- آرایی اردکانی، کبری (۱۳۵۵). "مسائل مربوط به نشریات ادواری"، کتابداری، نشریه کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، دفتر شش ۳۲-۲۵.
- اوچاک، نازان اوزنگ و اس. سراپ قربان اغلو. (۱۹۹۸). "نیازهای اطلاعاتی و رفتارهای اطلاع‌یابی محققان در یکی از دانشگاه‌های ترکیه". ترجمه علی اصغر شیری. برگزیده مقالات ایفلا. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۴۷-۱۵۲.
- حیاتی، زهیر، فاطمه تصویری قمصری (۱۳۷۸). "بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران"، فصلنامه کتاب ۱۰ (۲): ۴۲-۲۷.
- دانشی، محمد حسین (۱۳۵۵). "مشکلات بازتابی اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی". کتابداری، نشریه کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، دفتر شش. ۷۶-۶۸.
- راولند، فیتون (۱۹۹۵). "نشریات الکترونیکی: ارائه، استفاده و دستیابی". ترجمه فیروزه برومند. گزیده مقالات ایفلا. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۶۸-۷۵.
- زندیان، فاطمه (۱۳۷۲). "ارزشیابی مجموعه منابع مرجع فنی و مهندسی در سه دانشگاه ایران"، فصلنامه کتاب ۴ (۲): ۲۴۱-۲۱۱.
- سیهر، فرشته (۱۳۷۸). "وضعیت انتخاب و سفارش نشریات ادواری لاتین در کتابخانه‌های

مرکزی دانشگاه‌های کشور، "کتابداری، نشریه کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، دانشگاه تهران، دفتر ۳۱-۳۰، ۸۵-۵۹.

صمدزاده، غلامرضا (۱۳۷۴). بررسی نظرات پژوهشگران علوم پزشکی در خصوص ایجاد نمایه نامه پزشکی ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم پزشکی ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی.

صمدی، ثریا (۱۳۷۶). "ضرورت آشنایی دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی با منابع مرجع تخصصی"، پیام کتابخانه ۸(۳): ۴۷-۵۰.

صیامیان، حسن (۱۳۷۹). "بررسی روشهای دستیابی اعضای هیأت علمی گروههای مهندسی برق و کامپیوتر دانشگاههای دولتی مستقر در شهر تهران به منابع اطلاعاتی". فصلنامه کتاب ۱۰(۱): ۴۴-۴۰.

فتحی جلالی، گیتی (۱۳۷۸). "بررسی روشهای دستیابی اعضای هیأت علمی گروههای مهندسی برق و کامپیوتر دانشگاههای دولتی مستقر در شهر تهران به منابع اطلاعاتی". فصلنامه کتاب ۱۰(۳): ۱۹-۱۰۴.

لارج، آندرو، لوسی تد و ریچارد هارتلی (۱۳۸۲). جستجوی اطلاعات در عصر اطلاعات. ترجمه زاهد بیگدلی. ویراستار زهیر حیاتی. تهران: نشر کتابدار.

مورتن، لسلی ت (۱۳۷۱). شیوه بهره‌گیری از کتابخانه‌های پزشکی. ترجمه زاهد بیگدلی. تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران.

لاتین

Abifarin, F.P, and T. Agunbekun. 1994. "Nigerian Scientific Journals: Present Problems and Future Solutions". [Abstract]. *New Library world*. 94, 1105: 4-7. LISA, 1993(70-96). CD-ROM, Silver Paltter.

Arizona University Library. [Homepage]. 1999-12-15. [Online]. <http://www.Library.arizona.edu/library/teams/aptrc/pit/group_memory/ 1999 -12 -15-top-five.htm.>.[27 may 2001].

McMaster University Library. [Homepage].2000 [online]. <http://www.mcmaster>.

- ca/library/general/surveys/2000response.htm*. [may01].
- Miller, Tamara. 1998. "Comments on Collection". University of Tennessee. Knoxville Libraries. 1998 [Online]. <http://www.lib.utk.edu/~plan/98survey/comments.html>. [may 01].
- Systems Department of Hagerty Library. 2001. [Homepage]. 5-Apr-01. [Online]. <http://www.Library.drexel.edu/facts/2kcomments.html>. [may 01].